

INDEKS KNJIGA

Iako prošlost nesumnjivo postoji u konkretnom vidu (prošlost predstavlja nečiju sadašnjost — to Pavić u svim pripovetkama ističe), treba ipak upozoriti da je odišao junaka prema prošlosti povezan sa određenim idejno uslovljениm kategorijama. Za prošlost, takav junak vezan je željom koja je u konfrontaciji s postojećim i onim što bi se moglo očekivati; prošlost prima pravi smisao bavljajući nerealna utoliko što je sadzana na negaciji postojećeg, ali i konkretna, jer je na osnovu te radikalno izvedene negacije jasno predviđava.

Junaci/junak ove knjige svesni suoga da u svojoj sadašnjosti nastavljaju prošlost koja se završava u njihovim sadašnjim mržnjama ili strahovima. Na izleg, pripovetke nude zanos, a zapravo su očajanje kog junak nije svestan, jer, samo kretanje sadašnjeg čoveka povlači za sobom njegovu užasnu zavisnost od čoveka kakav je bio od samog rođenja, to je ona zavesa (prozirna a gvozdena) ispred koje se istorija događa kao logičko interferiranje hipostaziranih, i na taj način »sačuvanih«, struktura ljudske biti. Postaje li istorija, na taj način, metafizika egzistencije, njenja suština izvan nje same, lažna suština, pa se egzistencija određuje samo kao sudeovanje ili »milost sudeovanja« u hipostaziranim nad-strukturama? Tako sve pripovetke ove zbirke nude piramidalni oblik shvatanja sveta: čovek — fikcija — neumitnost — razmravljenost. Pavićeve pripovetke govore o vernosti mržnji (»*Vedžudovo*« pribor za čaj), o vernosti običaju (*Aerodrom u Konavlju*) o vernosti sopstveno lozi (*Suviše dobro uraden posao; Cvivar vetrova*). Siže svake pripovetke sastoje se u ponavljanju i neminovnom nastavljanju prošlosti u sadašnjosti. U delu je prisutna radnja koja se događa u zavičajnoj prošlosti ali je mi više otkrivamo u njenom emotivnom šoku koji ona izaziva u razmišljanju junaka o sebi samima. Nije to završeno vreme. Neminovnost u delu odlikuje se zaostajanjem misli za radnjom, a to radnji daje olovnu boju koja čini da svaka minula slučajnost postaje isto toliko nužna koliko i najopštiji zakon.

Pavić ne identifikuje sudbinu sa groznim prizorom od koga se Filirina svest stresa (*Krčma kod sedam sisal*); to je prizor koji Andreja Hrs sebi predočava, svjetlost u kojoj ne vidi sebe i Filiru u neprestanim preokretima njenih čula. Interpoliranjem novog bića, Agate Malonšić, oživljavanje te stare nitidnosti odigravaju se u tački u kojoj se ta dva uzastopna trenutka (prošli i sadašnji) dodiruju i razlikuju. Progonjena svest diže se ovde u jednu novu sfjeru gde sudbina predstavlja biće ophravano raštrzanim i isprekidanim vremenom, ali i biće čija sudbina jeste zapisana u večnoj sferi u kojoj ne umirnost vlada. Ako kazano shvatimo kao jezik tada je priroda tog izrečenog moguće odrediti u regiju bića. Kazano i stvarnost nisu, tada, dve različite sfere, već dve sfere jednog istog entiteta.

Autor nam jasno označava da postoji prisilan odnos između vremena i subjektivnosti. Vreme je moj odnos prema stvarima, likovima, događajima. Samo u takvom oscjećanju forme, u tako shvaćenim događajima, sadašnjost i prošlost se prepliću. Biti sada — to znači postojati od ranije, biti oduvek. Prošlost postaje *spiritus agens*. To je ono vreme, veoma efikasno, koje se graniči sa subjektivnošću, u kojem ponekad nalazimo i obmane i laganja drugih, pa i sebe. U takvom poimanju vremena ima lucidnih indikacija ironije (*>Vedžuvdova pribor za čaj*).

Kaže se u pogовору да subjekt pripada prošlosti, a kontinuiranim uklapanjem retencija održava svoja starija iskustva, ima nekih njihov duplikat. Svet kakav nam Pavlić pokazuje, kao iskočko jedinstvo svih naših iskustava na horizontu našeg života, nije, dakle, slučajan spoj delova. Svaki lik, dogadaj iz prošlosti, ima za nas smisla zato jer mi »to jesmo«. Taj novi pojam smisla i razumevanja pristupačan je samo onomé koji je u takvom iskustvu situiran.

Svi ovi sistemi vremena čine knjigu izuzetnom. Pavić nam se ovaj put pokazao kao

vrstan priovedač, kazivač od sluha, radoznalosti i strasti. Takvim ga sa zadovoljstvom prihvatom.

Mirjana Draganova Stefanović

RADOMIR ANDRIĆ: »BUNARI RADOŠA MODRIČANINA«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

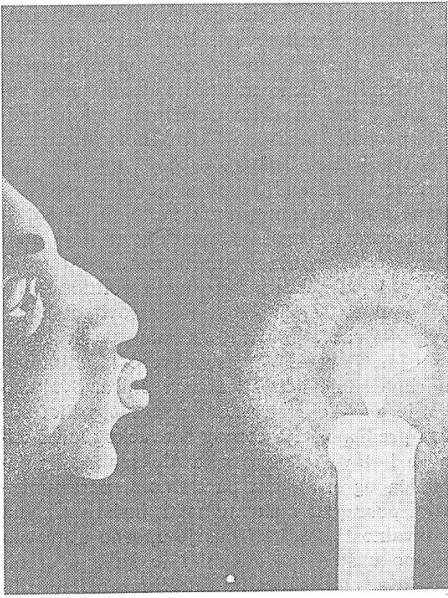
Kad pesnik odluci da simbole jednoga kruga svojih, inace tematski sasvim bliskih pesama veze za svet znacenja vec postojechih umetnickih tvorevina, takvo njegovo nastojanje ne treba shvatiti isključivo kao name-ru da suštinska obeležja oblika za koje se opredelio »prenese« u vlastite forme izražavanja ili da ih, eventualno, na nekakav pesnički način, interpretira. Iza privida o duhovnom epigonstvu te vrste, često se kriju mnogo kompleksniji stvaralački potri. U slučaju najnovijih pesama Radomira Andrića takvo opredeljenje opravdavaju, na primer, dva razloga od bitne važnosti za umetničku kreaciju. S jedne strane, poezija se ovde javlja kao vid umetnosti koji smelo okušava svoju prirodu na stvaralaštvo dru- gačijega kova, i drugo — pesnik na taj način dolazi u situaciju da posredno, na kruni »za-tečenih značenja«, u jasnim crtama izloži osnovne svoje poetičke ideje. Kao Teofil Got-je, koji je svojevremeno uporedio stvara- lačke nagonе i mogućnosti skulptora i pes- nik-a, tako Radomir Andrić govor *stinbola* koji je »poznao« u Radoševim prikazanjima na bunarskim obzidama rasinskog kraja ravna sa obuhvatnošću i tajanstvom znače- nja koja sugerisu njegove pesme. Posmatra- na iz ovog ugla, knjiga *Bunari Radoša Modričanina* predstavlja pronicanje pesnikovo u simboliku »miloda« neimara iz Modrice i u isti mah omogućuje, uslovno rečeno, *zaseb- na polja značenja* u okviru kojih pesnik, premda indirektno, oformljuje sopstvenu »mapu« odnosa prema stvaralaštvu, prema životu, prema tradiciji i njenom mitotvor- nom dejstvu.

Nije toga bilo, ne bar ni približno u tolikoj meri i takvoj jasnoći, u ranijim njegovim zbirkama (*Sunce u vodenici* 1967; *Večernji krčag*, 1969; *Karpatsko unitijenje*, 1971; *Crkva u voću*, 1971 — prve tri objavila je kruševačka »Bagdala«, a poslednju »Slovo ljudbe«, Beograd). *Bunari Radoša Modričanina* su i po pesničkom metodu i po vrsti odnosa spram stvarnosti i našega umetničkog nasleđa, pogotovo narodne tradicije, nešto sasvim posebno i kad se u vidu imaju prethodna Andrićeva ostvarenja i kad se misli na savremeno srpsko pesništvo. Pesme o kojima je reč, pre svega, sačinjavaju čvrsto ukomponovanu pjesničku *knjigu*, i to utoliko više što sve one poseduju više ili manje zajedničko motivsko izvoriste i što tek ukupnost značenja svih pesama pruža krajnji njihov smisao, misaoni lik van koga one ne bi mogle da izraze svu složenost pesnikove vizije.

Pri tome, podela na dva ciklusa, koju je pesnik naišao, značajna je jedino stoga što svojim formalnim zahvatom funkcionalizuje dva posebna sloja značenja i težnji. U prvom krugu, tako, dato je preimrućstvo pesmama koje eksplicitnije »usvajaju« jezik likovnih formi majstora Radoša. Na drugoj strani, poetski krug s naslovom *Zednik dubinski* se određuje prema putevima, zakonitostima i skrivenoj moći stvaralaštva, kao god i prema nesaznajnim ali uvek postojanim vezama između tvorioca i ostvarenja, života umetnika i smisalne poruke dela.

Dva simbola, međutim, dominiraju podjednako u oba ciklusa: simbol *bunara* — kao mračno i tajanstveno ali po svome sadržaju životorno pra-poreklo Žedi, i *žed* — kao prvi uzrok i nikad zadovoljeni nagon za iskušavanjem izvornoga. Vodi kao središtu tajne o životu i zato kao osnovnog povoda za Stvaranje. Stvaranje je ta *istinitost* koja podseća, intuicijom, srođivanjem naoko nespojivih istukstava, ostvaruje visoke zahteve Biće na putu ka apsolutumu.

U vizijama Radoša Jakovljevića stvaranje kao istinitost doživljavanja egzistencije u najvišim njenim oblicima ispoljilo se dvo-

MILORAD PAVIĆ: »GOZDENA ZA-

VESA®

Najnovija Pavićeva knjiga, zbirka pripovedaka, pokazuje koliko sadašnjost ispunjava čoveka i kolikoj je prošlost bila apsorbovana u njegovim mislima. Odmah je tu prisutna, dakle, i teza: naše vreme je najneobjektivnije. Znači li to, razmišlja Pavić, da smo osuđeni na težnju za nemogućim (na primer, u pripovetci *Bleizer boje mora*) ili se, možda, radi tek o potrebi da se misao okrene na kompleks koji sam nije sutrašnji, ali je, u suštini, određuje? Okretanje prošlosti izgleda da je, ipak, jedino i moguće. Ovaj locus communicationis pišca ostaje jedno od uporišta razmišljanja koje on pokriva da naznači.